Valori poetice matriciale în poezia de limba română din Serbia – germinație şi disoluție

Carmen DĂRĂBUŞ[*]

Povestea vieții se spune doar în şoaptă/ la urechea melcului/ şi pe muchia mării somnolente/ cu jumătate de glas, aproape pe neauzite/ în surdină (Eugenia Bălteanu, *Povestea poveştii*).

Key-words: *water, germination, dissolution, collective mentality, Literary Anthropology*

Spațiile multietnice au, inerent, o expresie barocă ce presupune un farmec dat de aspectul eclectic al unei culturi. Fără îndoială că şi atmosfera generală este resimțită diferit, fie ca limitativă, fie ca stimulativă, tensiunea artistică fiind mai vie tocmai datorită incertitudinilor provocatoare, catalizatoare, dar şi frustrante: „Ficțiunile noastre se nasc din motivul convieţuirii cu ceilalți, din simpla idee că trecutul nu ține cont de noi, iar prezentul ne pune mereu la încercare" (Almăjan 2007: 14). Cuvântul cu forța ființării, resimbolizării, codării şi decodării raporturilor cu mediul, vegetalul peren sau ciclic al rodului, apa germinativă sau thanatică – simboluri cu bogată valoare de antropologie literară – sunt recurente în *Antologia poeziei româneşti din Serbia.*

În tradiția iudeo-creştină, triada apă-arbore-nemurire este prezentă în multe texte ale Scripturii. Astfel, Iezechiel (XL, VII) descrie izvorul cel minunat care ieşea de sub pragul templului şi care avea pe margine pomi roditori, iar în Apocalipsă (XXII, 1-2) se reia această imagine, într-o viziune cosmologică şi soteriologică a ansamblului Apă-Arbore:

> Unul din cei şapte îngeri mi-a arătat apoi râul şi apa vieții limpede cum e cleştarul şi care izvorăşte din tronul lui Dumnezeu şi al Mielului; şi în mijlocul pieții din cetate, de o parte şi de alta a râului creşte pomul vieții făcând rod de 12 ori pe an în fiecare lună, dându-şi rodul şi frunzele pomului spre tămăduirea neamurilor (*Biblia*, 1994: 845).

Germinație şi diluție, viață şi trecere, ea acumulează o simbolistică esențială a lunecării dinspre viață spre moarte şi invers, dinspre accesibil spre inaccesibil, Styx infernal şi rouă paradisiacă.

[*] Universitatea de Nord, Baia Mare, România.

BDD-A982 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:51:02 UTC)

Apa trecerii

Condiție a facerii, apa este întâlnirea spațiului limitat cu ilimitatul, a părții cu întregul, în care plecarea nu este pierdere, ci întregire:

> Stau şi aştept/ Să treacă norul/ Să treacă contratimpul şi-nserarea/ Să plece iar spre sud izvorul/ Fiind mândru că-l aşteaptă marea (Slavco Almăjan, *Dezlegarea izvoarelor,* p. 15).

Lunecare în sensul împlinirii unei meniri, trecând prin sita valurilor dureri, neîmpliniri de care se detaşează, plecând totdeauna mai departe:

> Au trecut prin fața noastră creaturi stinghere/ Cu adrese descojite de debut/ Lângă râul rezistent la clasica durere/ Mâlul apela la nostalgia din trecut (Slavco Almăjan, *Impuls spre enigma poetică,* p. 24).

Oprirea curgerii, refuzul lunecării cu apele vremii este semnul fatidic al ezitării între lumină şi întuneric; numai oglindirea permanentă în sensul curgerii apei este dătător de siguranță:

> oamenii îşi închipuie că orice oprire/ Seamănă cu o răstignire/ Între apele zilei şi apele nopții,/ Că zarurile se-aruncă numai în fața porții" (Mihai Avramescu, *Fericire,* p. 31).

De asemenea, absența oglindirii este semnul inconsistenței, al dispersiei ființei şi al morții apei (lacul stagnant):

> fără nici-un scop, nemaigăsindu-ne chipurile/ în apa lină a lacului, nu ne mai oglindim defel/ şi întârziem cu trupurile sfâşiate, prin infinite/spații (Marioara Baba Vojnović, *Rolul calculatoarelor*, p. 49).

Moarte a sentimentelor, întinderea acvatică absoarbe eşecul nu fără speranța renaşterii: „Ne prăbuşim acum/ când totul s-a terminat şi marea ne deține în sânul ei// […] Poate un val/ ne va arunca din nou/ la mal" (Vasa Barbu, *Deținuții timpului*, p. 61); sau: „Ce spune timpul:/ trece peste noi/ sau valurile-i spală stâncile?" – unde apă şi stâncă alcătuiesc o imagine oximoronică a trecerii şi rezistenței, în acelaşi timp (Vasa Barbu, *Nedumerire*, p. 62). Fapte violente se petrec în dizolvarea tristă a ploii, viața murind odată într-o atmosferă de toamnă simbolistă: „Prin ploaia de toamnă/ departe de turma mea/ lupii sfâşie oi" (Lazăr P. Mălaimare, *Lupii*, p. 189). Sursă a vieții şi recipient al morții, ea preia funcțiile mitice ale pământului, amplificându-le prin durata eternă:

> Apa curge întruna, apa cade întruna, ea sfârşeşte totdeauna în moartea-i orizontală. […] pentru imaginația materializantă, moartea apei este mai visătoare decât moartea pământului: chinul apei este nesfârşit (Bachelard 1995: 11).

Ca într-un efort sisific menit să iau mereu totul de la capăt, malul este sfârşitul iluzoriu, repetitiv, fără finalitate şi fără întoarcere:

> Tumultuos, maiestuos, afectare,/valurile se aleargă din urmă,/ venind din depărtări fără echere/ şi între pietre, la mal, suflu-şi curmă.// Drum fără întoarcere (Radu Flora, *Thalassa,* p. 160).

BDD-A982 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:51:02 UTC)

Avântul artistic frânt este comparat tot cu tumultul apei, lucru firesc într-un spaţiu al orizontului mărginit de Dunăre, apropiat de Bega, Sava şi Timiş: „Versul moare de la o vârstă veştedă/ se poticneşte ca un val abrupt" (Radu Flora, *Occisio poesiae,* p. 162). Termen de comparaţie pentru energia haotică a vieţii, metaforă a capcanelor existenţiale, ea este martor şi actant nemilos al evenimentelor mărunte sau majore care ne restructurează permanent parcursul:

> Ziua începe ca un şuvoi de apă neatinsă,/ ne prinde ca pe nişte şoareci în valurile ei,/ ne zvârle pretutindeni, ca pe nişte biluţe/colorate şi ne adună din nou spre seară/ în cercurile însemnate cu var" (Marioara Baba Vojnović, *La şcoala poeţilor*, p. 50).

Şi în ciuda tuturor zbuciumelor, „să fii râu de iubire trezit dimineaţa/ şi curgând dintr-o stea (Marioara Baba Vojnović, *Cum ai putea deveni veşnic,* p. 51). „Profesor al tainelor", eul liric trăieşte pericolul dizolvării imaginaţiei, mai precis, al Imaginaţiei, absorbind empatic şi neputinţele altora: „Nimic, Elisabeta, fără dăruire./ Luiza, Amalia pe ce ape/ se duce fondul nostru de imaginaţie?" (Vasile Barbu, *Profesorul altora*, p. 71) Astfel, cuvântul în apropieri acvatice capătă virtuţi de exorcizare, ca în ritualurile aniconice din zorii oricărei religii.

Asemenea fiinţei, apa trăieşte nostalgia întoarcerii la origini, a timpului iniţial de dinainte de traversarea unor spaţii a căror experienţă mai mult sau mai puţin fericită o preia: „Se aude ceasul de atingere şi dor/ Apa-nghiţită gândind la izvor" (Slavco Almăjan, *Tropisme,* p. 26). Cu elanuri şi ecouri din poezia romantică, dorinţa de apropiere a îndrăgostiţilor depăşeşte obstacolul acvatic, simbol nu doar al distanţei fizice, ci şi al înstrăinării: „Peste-adâncuri largi marine,/ peste visuri, peste ape,/ să m-apropii iar de tine,/ tu să fii de mine-aproape" (Ioan Bălan, *La mal*, p. 78). Dorinţa depăşirii de sine capătă forţa apelor râului care nu se supun malurilor: „Râul meu visează/ răzbunarea malurilor…" (Corneliu Bălică, *De la stea la stea*, p. 84), a ploii care invadează sinele întru dulcea uitare: „să fie numai apă/ ameţită de ploi pribege/ sub umbre piezişe" (Eugenia Bălteanu, *Să fie numai,* p. 90). Curgerea apelor funcţionează ca frontiere emoţionale, potenţând dramele interioare, traducându-le, preluându-le:

> Între Timiş şi Dunăre, hăţişuri de ceaţă./ Mama mi s-a părut mai mică, cu trupul rătăcit/ între hotarele hainelor sure./ Acuza dureri, mai mult în gând şi-aproape deloc/ în măruntaie.// […] Între Timiş şi Dunăre, hăţişuri de ceaţă" (Ioan Flora, *Vrabie de câmp,* p. 146).

Drame familiale capătă rezonanţe cosmice, peisajul interior şi cel exterior intră în rezonanţă.

Într-un topos dezolant, în care iarba creşte fără lumină, gândul nu germinează idei sau emoţii, izvorul este amar – aşadar însăşi sursa vieţii este compromisă, orice elan, chiar şi cel al privirii, devine neputincios: „Doi ochi căprui apar/ în timp/ lângă izvorul amar/ şi pică" (Aurel Mioc, *Câmp fluid*, p. 220). Cu efect purificator şi revelator, ploile pot potenţa ultimele izbucniri de energie ale vârstei creatoare ori, dimpotrivă, le pot estompa, ştergând, oricum, sudoarea grea:

BDD-A982 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:51:02 UTC)

> Sub cerul frunții voastre/ aştept ploaia blândă/ să-mi spele mâinile negre./ Poate vă voi arăta ultima floare a anilor mei,/ sau numai crengile goale (Florica Ştefan, *Umbra egală,* p. 250).

Apa vârstelor devine vâltoarea vârstelor, care decantează, privind în urmă cu mânie sau cu senină nostalgie.

Apa germinativă

Rod, alcătuire, fericită întâlnire a ingredientelor în sugestii domestice, apa este germinație şi liant în orice facere:

> Vorbirea pelerinului de dincolo de secundă coboară/ Se arată mirarea şi focul/ Începe jocul emfatic/ Apar apa şi făina (Slavco Almăjan, *Dinţii între două texte,* p. 18).

Apa şi pământul sunt condiții ale germinației continue; într-un fel sau altul, există o obsesie a germinației la poeții acestei *Antologii*, geografia concretă a întinderilor panonice născând o geografie interioară exprimată artistic, pentru că maternitatea apelor este parte universală a simbologiei:

> Apa umflă semințele şi dă naştere izvoarelor. Apa este o materie care poate fi văzută pretutindeni, născând şi crescând. Izvorul este o naştere irezistibilă, o naştere *continuă* (Bachelard 1995: 20).

Astfel, este posibil visul unei vieți acvatice, ocrotitoare pentru ființă: „Odată oamenii vor hotărî/ să trăiască în ape:/ oceane, mări, lacuri, râuri/ şi totuşi oamenii vor rămâne" (Olimpiu Baloş, *Poveste*, p. 58). Germinație şi conservare, apa este adesea percepută ca element pozitiv, vast fundal al desfăşurării energiilor tuturor regnurilor, element inițial ce condiționează viața sacră şi parte fundamentală a ritualurilor de menire în momentului ivirii pe lume: „Să-L naşti Măicuță Mărie/ prunc al apei vii,/ început de toate/ şi izvor de început" (Vasile Barbu, *Naşterea*, p. 69). Apa este spațiu de primitor refugiu, asemănător somnului, alternativă la înfruntarea problemelor vieții:

> Călătorim prin somnul păsărilor/ Pustiite de ploi şi vânturi vitrege.// […] Mult mai simplu decât/ a ne ascunde sub ape (Eugenia Bălteanu, *Imnul păsărilor*, p. 92).

Sub acoperişul ei simbolic, o întreagă lume dezlănțuită nu poate afecta clipele de linişte, de retragere în sine.

Naştere şi moarte într-o relație de intercondiționare se zbat într-o imagine paradoxal unitară: „Toate se vor prăbuşi,/ se vor face una cu pământul – devastate,/ sleite,/ decapitate precum roua spicelor de grâu" (Nicu Ciobanu, *Într-o dimineață la țară*, p. 119). Condiția rodului e sacrificiul apei care i se dăruie, murind în căldura dimineții. Spre deosebire de ploaie, mare, râu – care au atât funcție germinativă, cât şi dizolvantă – roua se asimilează, într-un fel sau altul, germinației, orizonturilor senine ale existenței:

> Trăiesc în cămin străin ca un leu în cuşcă,/ iubesc plimbându-mă printre zidurile care muşcă./ Sunt copoi bătrân, tânjesc/ după o lipie frântă în două/ la dejunuri verzi, udate cu rouă (Simion Drăguța, *Gutuiul din inimă*, p. 141).

BDD-A982 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:51:02 UTC)

Într-un elogiu al ochilor, roua potențează fericirea unui chip luminos, într-o dimineață fericită: „Ochii tăi sunt stropi de rouă/ Ce lucesc de dimineață/ Oglindindu-ți bunătatea/ Cu surâsu-ți de pe față" (Aurel Trifu, *Ochii tăi*, p. 258). Imagini jucăușe fac uitată, uneori, tonalitatea gravă a codului poetic acvatic.

Mariana Dan demitizează într-o reușită cheie postmodernă mitul lui Icar:

> și unde căzu căzând/ țâșni apă/ „bea omule/chiar dacă/nu prea ți-e sete"/ un trecător o ploscă-ntinse/ altui trecător/ și plosca lui sclipi/ în noapte ca un satâr/ pătat de gânduri rele […] „Drept spun și fac dreptate/ când le spusei frumos/ ca să coboare/ ei singuri vrură să zboare" (*Umbra*, p. 132).

Apa cristalină devine apă blestemată, consecință a nesupunerii luciferice a artistului care visează înaltul, nu pașii mărunți și prudenți ai urcușului și ai coborârii banale. Tot o viziune postmodernă asupra miticului Ulise etalează Pavel Gătăianțu, în care degradarea mitului nu este una care goleşte de sens, ci una care umanizează cu tandră ironie, timpul mitic devenind unul istoric, în care ființa îmbătrâneşte firesc:

> Oh! Odiseu Odiseu…/ care-ți sunt călăuzitorii?/ Marea ta e o perie uzată,/ o simplă recuzită/ dintr-un teatru de provincie,/ privirile tale nu mai sunt/ scânteietoare ca-n trecut,/ palmele-ți sunt țesală/ sacadată (*Moaștele lui Odiseu*, p. 166).

Izvorul, sursă a vieții, este speranța nutrită cu visele care facilitează accesul la spațiile celeste, artistul având alte orizonturi de raportare decât cele obișnuite: „Până la izvor mai trebuie o speranță/ Până la lumină mai trebuie un vis" (Ion Miloș, *Eterna reîntoarcere*, p. 212). Ioan Flora face apel la resursele magiei populare prin care apa poate să redea viață celor trecuți în neființă; nu altceva face Paraschiva udând rădăcinile brazilor din curte, care-i simbolizează pe fiii ei dispăruți:

> De cinci săptămâni Paraschiva lui Lazăr din Deal/ scoate la fiecare oră din zi și din noapte apă de cleștar/ din fântână, deșertând-o la rădăcina inexistentă/ a brazilor din curte (*Cimitirul din curte*, p. 153).

Lipsa apei este lipsa amintirii, așadar bariera dintre viață și moarte, tristă stagnare, timp ce refuză să mai germineze, întristat de ieșirea din timpul purității copilăriei:

> Cu apa din fântână/ femeile din sat/ mi-au spălat cărările/ copilăriei. Ieri, însă, au zăvorât/ fântâna și amintirile/de odinioară stau zăvorâte/la izvor (Ionela Mengher, *Fântâna*, p. 195).

Izvorul nu-și mai deschide apele, viața nu-și mai materializează potențialitățile. Vidul apelor este zadarnic explorat, nefiind decât o reflexie a căutărilor telurice, a unei patrii pierdute – reale sau spirituale:

> M-am pregătit de luptă/ Înfierbântat/ Cu cartușele goale/ Cu armă ruginită/ Să fac o țară mare/ pentru peștii flămânzi/ Căutând mâncare/ În apele goale (Aurel Mioc, *Câmp fluid*, p. 224).

Într-o astfel de înfruntare, forțele sunt inegale, iar retragerea temporară – o formă de înțelepciune.

BDD-A982 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:51:02 UTC)

Element de decor într-un pastel vag animat de vânt, apa e întinderea înghețată de departe, celălalt capăt al anotimpurilor:

> bate vântul,/ Cutreieră-ntreg pământul,/ Din munți, de la miazăzi străbate/ Ducând solia primăverii calde/ Spre mările-nghețate (Aurel Păsulă, *Vântul primăverii*, p. 228).

Şi tot imagine de pastel romantizat creează Aurel Trifu, cu aceleaşi trimiteri la depărtări ca semne ale aspirației spre altceva ori ca fior dat de apropierea morții:

> Ostenită, luna cade dup-o geană de pământ/ Retrăgând a sale raze spălăcite-n apa mării/ Şi zvântate prin pustiuri de vreun sec şi rece vânt/ Care cleanțănă a moarte, ca ecoul depărtării (*Ostenită, luna cade*, p. 256).

Depăşind stadiul de simplu decor apare la Mărioara Ț. Sfera, rezonând afectiv, provocând nostalgii copleşitoare ale unor emoții intense:

> Îți aminteşti:/ am cules scoici cu sclipiri de ceață/ şi-am ascultat ploile cosmice/ sub streaşina paradisului dispărut… (*I still love you whatever may happen*, p. 237)

sau: „E întotdeauna zi când tu eşti lângă mine,/ eu mă văd atunci prin preajma apelor" (*Speranță,* p. 240). În general, în reprezentările artistice, prezența apelor întinse cheamă amintirea, amplifică melancolia, ne obligă să ne privim în oglinda ei în toate dimensiunile temporale:

> De aceea, de pe acest chei şi-n leatul două mii,/ niţel buimacă de bătrânețe, niţel de bucurie neînțeleasă,/ voi repeta numele tău/ şi iarăşi ca odinioară fulgii de zăpadă/ se vor topi pe pupilele mele, pe obrajii mei/ pe care-i sărutaseşi cândva, până nu am devenit/ bătrână cu albe aduceri aminte (Florica Ştefan, *Bătrânețe*, p. 252).

Superb de împăcată cu sine imagine – consecință a raportării oneste la evenimentele vieții.

Izvor, curgere, stagnare, rouă, ploaie – apa condiționează ori însoțeşte viața, mai rar – moartea, oricum mari emoții provocate de evenimente fundamentale ale vieții, mai rar având o funcție strict decorativă (în pasteluri):

> Apa, grupând imaginile, dizolvând substanțele, ajută imaginația în munca ei de dezobiectivare, în munca ei de asimilare. Ea aduce totodată cu sine un tip de sintaxă, o legătură continuă între imagini, o dulce mişcare a imaginilor care desprinde reverie legată de obiecte (Bachelard 1995: 18).

Contactul cu materia irațională este facilitat de unduiri proteiforme, scoțând la suprafață dorințe atavice, lumini şi umbre ale trecutului, naşterea şi moartea, nostalgia după alte spații ale spiritului, materializează şi dematerializează cu un firesc de neegalat, mediind teluricul cu celestul prin izvor, ca sursă a vieții şi prin mari întinderi, oglinzi line sau tulburi ale cerului, simboluri ale articulării senine ori tumultoase la provocările mari şi mici care ne compun:

> Limbajul, mitul, arta şi religia sunt părți ale acestui univers. Ele sunt firele diferite care țes rețeaua simbolică, țesătura încâlcită a experienței umane (Cassirer 1994: 43).

BDD-A982 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:51:02 UTC)

O întreagă mitologie a locului iese la iveală prin virtuțile unui limbaj poetic diversificat – de la pastel la ecouri romantice, expresioniste, simboliste, moderniste și postmoderniste, compunând o imagine corală fără mari disonanțe, în care fiecare își are locul – o simbolică istorie literară concentrată într-o perioadă relativ scurtă de timp.

Bibliografie

Antologia poeziei româneşti din Serbia, coord. Ion Deaconescu şi Ion Neagu, Cuvânt înainte de Ion Deaconescu, Craiova, Editura Europa // Pancevo, Editura Libertatea, 2003.

Almăjan 2007: Slavco Almăjan, *Rigoarea şi fascinația extremelor*, Pancevo, Editura Libertatea.

Bachelard 1995: Gaston Bachelard, *Apa şi visele. Eseu despre imaginația materiei,* traducere de Irina Mavrodin, Bucureşti, Editura Univers.

Biblia 1994, *Biblia sau Sfânta Scriptură*, Editura I.B.M.B.O.R., Bucureşti.

Burgos 1988: Jean Burgos, *Pentru o poetică a imaginarului*, traducere de Gabriela Duda şi Micaela Gulea, prefață de Gabriela Duda, Bucureşti, Editura Univers.

Cassirer 1994: Ernst Cassirer, *Eseu despre om. O introducere în filozofia culturii umane*, traducere de Constantin Coşman, Bucureşti, Editura Humanitas.

Matrix Values in the Romanian Poetry from Serbia. The Immaterial Material of the Water

Beside the word and the vegetal symbols, the water is a recurrent element in the poetry of Romanian language from Serbia, translating the reports of the Literary Anthropology with the space where the poets are living – representatives of a collective mentality – they are structured, in fact, on the coordinated double articulated, in two matrix of the word "home"; one articulated in the real space and the other, in the imaginary of the roots more or less distant. Germination and dissolution, life, crossing, death – the water accumulate an essential codification of the inaccessible transgressions to accessible space, accompanying great emotions in connection with the fundamental elements of life, mediating the celest with the earth, the material with the dream.

BDD-A982 © 2011 Institutul de Filologie Română „A. Philippide"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 22:51:02 UTC)